

Souhrny doporučených opatření pro ptačí oblasti

Eva Knižátková, David Lacina

V roce 2002 Agentura ochrany přírody a krajiny ČR ve spolupráci s Českou společností ornitologickou dokončila odborný návrh ptačích oblastí (PO) v České republice, který zahrnoval 41 území. Ne vždy snadný proces jejich vyhlášení byl završen v listopadu 2009, kdy byly vládními nařízeními vymezeny poslední dvě PO: Českokubějovické rybníky a Dehtář. K ochraně 41 druhů přílohy I směrnice o ptácích (79/409/EHS) a dalších pravidelně se vyskytujících stěhovavých druhů ptáků je tak nyní konečně vytvořena kompletní soustava území. Vymezením ptačích oblastí však pochopitelně celý proces nekončí; stát se především zavázal, že nedojde k poklesu početnosti druhů, pro jejichž ochranu byly oblasti vytvořeny. Proto je vývoj jejich stavu pravidelně monitorován, výsledky jsou každých šest let formou zprávy předávány Evropské komisi a v případě potřeby je nutné přistoupit k provádění vhodných zásahů a opatření pro zlepšení stavu jejich populací a biotopů.

Významným koncepčním dokumentem, který slouží jako odborný podklad pro plánování péče o ptačí oblasti a populace druhů, pro něž byly tyto lokality vymezeny, jsou souhrny doporučených opatření (SDO) zpracováváné pro jednotlivé ptačí oblasti. Jejich zajištěním je ze zákona pověřeno Ministerstvo životního prostředí (ustanovení § 45e odst. 6, zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů; dále jen zákon), které vypracováním těchto dokumentů pověřilo Agenturu ochrany přírody a krajiny ČR. Její odborná pracoviště ve spolupráci s externími odborníky a specialisty na jednotlivé lokality SDO připravují a finální dokumenty předávají MŽP (v současnosti již zpracované SDO naleznete na: http://www.mzp.cz/cz/souhrn_doporucenych_opatreni). Finální dokumenty jsou také ukládány do Ústředního seznamu ochrany přírody v AOPK ČR.

Péče o ptačí oblasti

Ptačí oblasti jsou vyhlášeny nařízením vlády. Protože z hlediska zákona nejde o zvláště chráněná území, nemají definované základní ochranné podmínky. Pouze pokud je to k ochraně druhů předmětu ochrany třeba, mohou

Ptačí oblast Východní Krušné hory s mozaikou otevřených ploch a lesů s vysokým zastoupením listnatých stromů je vhodným biotopem pro tetřívka.

Foto L. Volf

být některé činnosti v nich prováděné vázány na souhlas orgánu ochrany přírody. Jde například o povolování vstupu do litorálních porostů v PO Rožďalovické rybníky (která byla vymezena pro druhy hnízdicí v rákosí: motáka pochopa a jeřába popelavého) nebo povolování těžby v okolí známých hnízd dravců v PO Soutok–Tvrdonicko (například orel mořský nebo luňáci jsou na rušení na hnízdišti velmi citliví).

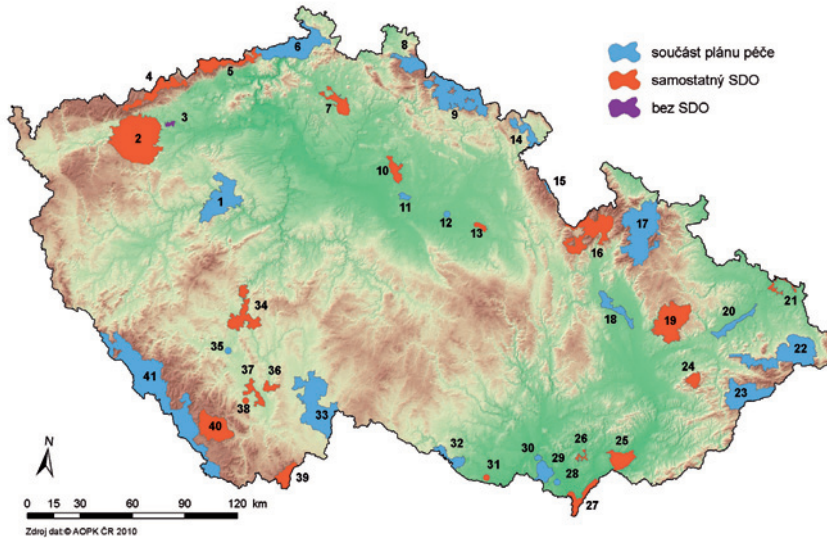
V čí kompetenci je tedy správa a péče o ptačí oblasti? Odpověď na tuto otázku není úplně jednoduchá: Příslušné orgány ochrany přírody (OOP) se liší v závislosti na tom, kde se území (nebo jeho část) nachází. Jednotlivé správy chráněných krajinných oblastí a národních parků jsou příslušnými orgány ochrany přírody pro části území PO překrývající se s územím národních parků, chráněných krajinných oblastí nebo maloplošně chráněných území národních kategorií (národní přírodní rezervace a národní přírodní památky). Na území vojenských újezdů jsou to příslušné vojenské újezdní úřady a na pozemcích a stavbách, které tvoří součást objektů důležitých pro obranu státu mimo vojenské újezdy, Ministerstvo životního prostředí.

Na ostatních územích jsou příslušným OOP jednotlivé krajské úřady. V důsledku tohoto rozdělení se může stát, že různé části téže ptačí oblasti jsou spravovány jinými orgány.

Aktuální stav zpracování SDO

Podle toho, na jakém území byla ptačí oblast vymezena, se může lišit i forma SDO. Pro ty ptačí oblasti, které se překrývají se stávajícími velkoplošně chráněnými územími (tedy CHKO a NP), je souhrn doporučených opatření pro danou ptačí oblast zvláštní přílohou schváleného plánu péče, přičemž požadavky ze SDO jsou do příslušných kapitol textu plánu péče zapracovány. Podobně, pokud se území shoduje s některým z maloplošně chráněných území, jako například PO Lednické rybníky, jsou nároky druhů předmětu ochrany opět přímo součástí příslušného plánu péče. Pokud leží PO mimo stávající soustavu chráněných území, je pro ni vypracován SDO jako samostatný dokument. Z celkového počtu 41 ptačích oblastí bude přibližně polovina zpracována jako samostatné SDO a polovina jako přílohy plánů péče o zvláště chráněná území (viz Mapa).

Mapa Rozdělení ptačích oblastí podle plánované formy zpracování SDO

1 Křivoklátsko, 2 Doupovské hory, 3 Nádrž vodního díla Nechanice, 4 Novodomské rašeliniště – Kovářská, 5 Východní Krušné hory, 6 Labské pískovce, 7 Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady, 8 Jizerské hory, 9 Krkonoše, 10 Rožďalovické rybníky, 11 Žehuňský rybník – Obora Kněžičky, 12 Bohdanečský rybník, 13 Komárov, 14 Broumovsko, 15 Orlické Záhoří, 16 Králícký sněžník, 17 Jeseníky, 18 Litovelské Pomoraví, 19 Libavá, 20 Poodří, 21 Heřmanský stav – Odra – Poolší, 22 Beskydy, 23 Horní Vsacko, 24 Hostýnské vrchy, 25 Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, 26 Hovoransko – Čejkovicko, 27 Soutok – Tvrdonicko, 28 Lednické rybníky, 29 Pálava, 30 Střední nádrž vodního díla Nové mlýny, 31 Jaroslavické rybníky, 32 Podjíví, 33 Třeboňsko, 34 Údolí Otavy a Vltavy, 35 Řežabinec, 36 Hlubocké obory, 37 Česko-budějovické rybníky, 38 Dehtář, 39 Novohradské hory, 40 Boletice, 41 Šumava

Podle výše zmíněného ustanovení zákona není tvorba SDO pro všechny oblasti povinná, souhrny doporučených opatření mohou být zpracovány pouze v případě potřeby. Do budoucna je však v plánu vytvořit SDO pro všechny ptačí oblasti s výjimkou Nádrže vodního díla Nechanice, která byla vymezena především jako tahové shromaždiště vodního ptactva, kde se potřebuje zvláštního managementu nad rámec regulace činnosti vymezených nařízením vlády nepředpokládá. V současné době jsou zpracovány čtyři souhrny doporučených opatření ve formě samostatných dokumentů (pro PO Komárov, Východní Krušné hory, Novodomské rašeliniště – Kovářská a Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady), ostatní dokumenty jsou v různém stadiu příprav. Harmonogram tvorby souhrnů doporučených opatření pro ptačí oblasti, které se překrývají se stávající soustavou zvláště chráněných území, se odvíjí od doby platnosti plánů péče o tato území. V současnosti je možné nalézt SDO jako zvláštní přílohu schválených plánů péče o CHKO Beskydy (pro PO Beskydy a Horní Vsacko), Poodří a Třeboňsko.

Struktura a obsah SDO

Struktura a obsah SDO vychází z jednotné osnovy, která byla MŽP projednána a schválena v roce 2008. Dokument je rozdělen do tří hlavních částí: První kapitola představuje základní identifikační a popisné údaje o ptačí oblasti, kde je čtenář seznámen s územím, na němž se PO nachází, včetně soupisu dotčených krajů a obcí a překryvu s jinými chráněnými územími. Druhá kapitola zahrnuje odborné a věcné zdůvodnění cílů a způsobů péče; poskytuje údaje o ornitologickém významu lokality, nárocích druhů předmětu ochrany na biotopy a v neposlední řadě vyhodnocuje stav oblasti z hlediska jejího využívání dotčenými druhy. Je zde rovněž nastíněn optimální

způsob využívání a v příložené tabulce je podán přehled aktuálních i potenciálních ohrožujících faktorů, jejichž působení může mít na druhy negativní dopad. Na tuto analýzu přímo navazuje kapitola třetí, stěžejní část dokumentu, představující samotný plán opatření, která ve stejném pořadí reagují na problematické ohrožující faktory z předchozích částí SDO. Navržena jsou také potřebná opatření správního charakteru a jsou vymezeny lokality, na nichž je plánován potřebný management. Nezbytnou součástí dokumentu jsou mapové přílohy včetně grafického vymezení lokalit s podrobně plánovaným managementem a případně další dokumenty, jako jsou například rámcové směrnice péče o les v případě lesních území.

Doba platnosti schváleného SDO není omezena a v případě potřeby se předpokládá jeho průběžná aktualizace.

K čemu SDO slouží?

Podobně jako plány péče o zvláště chráněná území není SDO právně závazný pro fyzické ani právnické osoby. Jako odborný dokument, který shrnuje dostupné informace o stavu populací druhů předmětu ochrany, jejich nárocích a ohrožujících faktorech v dané lokalitě, může sloužit jako podklad pro rozhodování příslušných orgánů ochrany přírody při vydávání souhlasů k činnostem vázaným na souhlas dle příslušných vládních nařízení a pro směřování vlastní dotační politiky a plánování péče.

SDO dále slouží jako podklad pro jiné druhy plánovacích dokumentů upravujících způsoby hospodaření v dané lokalitě (jako jsou například lesní hospodářské plány, manipulační řady rybníků).

Soulad se SDO je často nezbytnou podmínkou pro čerpání financí na provádění speciálního managementu směřujícího ke zlepšení

stavu druhů, které jsou předmětem ochrany. Konkrétně například finanční prostředky čerpáné z Programu péče o krajinu (PPK), Podprogramu pro naplňování opatření vyplývajících z plánů péče o ZCHÚ a jejich ochranná pásma a zajišťování opatření k podpoře předmětů ochrany PO a EVL), jsou poskytovány výhradně na opatření realizovaná v souladu se souhrnem doporučených opatření (jak vyplývá z podmínek PPK definovaných ve směrnici MŽP č. 3/2009, pro poskytování finančních prostředků v rámci Programu péče o krajinu v letech 2009–2011). Obdobně je při financování opatření z Operačního programu Životní prostředí (OP ŽP) podmín-

K zajištění optimálních podmínek pro tetřívka obecného souhrn doporučených opatření navrhuje řadu managementových zásahů i opatření správního charakteru.

Foto L. Dostál

kou, že realizovaná opatření nejsou v rozporu se SDO.

V současné době jsou již realizována některá managementová opatření, jejichž potřeba a význam pro příslušné druhy vycházejí ze souhrnů doporučených opatření. Konkrétním příkladem z praxe mohou být projekty revitalizace rašeliníšť a úpravy lesních porostů v Krušných horách, které jsou financovány z Operačního programu Životní prostředí (bližší informace o SDO pro PO Východní Krušné hory v boxu).

Zajištění podmínek pro zachování populací druhů, pro které byly ptačí oblasti vymezeny ve stavu příznivém z hlediska ochrany, je cílem, k jehož naplnění se Česká republika zavázala. Průvodcem na této nelehké cestě nám přitom snad budou právě souhrny doporučených opatření.

Autoři pracují na ředitelství AOPK ČR v oddělení maloplošných zvláště chráněných území

Příklad souhrnu doporučených opatření Ptačí oblast Východní Krušné hory

Předmětem ochrany ptačí oblasti Východní Krušné hory je populace tetřívka obecného (*Tetrao tetrix*) a jeho biotop. Tetřívek vyhledává především mozaiky listnatých, smíšených i jehličnatých lesů a otevřených ploch s nízkou vegetací, přičemž důležitá je poměrně vysoká vlhkost až zamokřenost a přítomnost bohatého podrostu, zvláště borůvčí nebo jiných bobulovitých rostlin. V ptačí oblasti se roztroušeně vyskytuje 120–130 tokajících kohoutů. V souhrnu doporučených opatření jsou v přehledné tabulce shrnuty významné ohrožující faktory působící v oblasti, mezi které patří zejména pokračující přeměna náhradních lesních porostů na cílové kultury, odvodňování a zalesňování rašeliníšť a vlhkých luk, přímá predace černou zvěří nebo rušení tetřívků na tokaništích. K zajištění

optimálních podmínek pro tetřívka obecného SDO navrhuje řadu managementových zásahů i opatření správného charakteru. V rozsáhlých mapových přílohách jsou vymezeny porosty, v nichž by hospodaření mělo směřovat jak ke zvýšenému podílu melioračních dřevin, které jsou pro tetřívka významné především jako potravní zdroj v zimních měsících (bříza, jeřáb, olše), tak i k podporování rozvolnění porostů. Na dřívě odvodněných rašeliníštích SDO doporučuje provedení revitalizací (úprav vodního režimu) tak, aby rašeliníště znovu plnila funkci primárního biotopu tetřívka obecného. V SDO bylo například také navrženo ve spolupráci se státní správou myslivosti vyhlásit na celé ploše PO oblast chovu tetřívka (podle § 3, odst. 3 zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti), aby bylo možné celoročně kontrolovat stavy prasete divokého.

Upraveno podle SDO pro PO Východní Krušné hory, kolektiv autorů, 2009

SUMMARY

Knižátková E. & Lacina D.: Outlines of Recommended Measures for Special Protected Areas under the Birds Directive

In the Czech Republic, at present there are 41 Bird Areas (pursuant to Act No. 114/1992 Gazette on the Protection of Nature and the Landscape, as amended later, the term for Special Protection Areas, SPAs under the Birds Directive), protecting 41 birds species listed in Annex I to the Birds Directive as well regularly occurring migratory species. For providing the appropriate management of populations of the target bird species and of their habitats, Outlines

of Recommended Measures (ORM) are being developed. ORM are strategic documents, having been used as a technical and expert background for planning the management in SPAs. The article presents the current state in developing the ORM, sharing of competencies in SPA management as well as the ORM structure and format. In the introductory part of each ORM, an analysis of the current state of the given SPA including the identification of main drivers, possibly affecting the SPA is summarized. The plan of proposed management measures including the detailed maps is described below. ORM are not only a background for decision-making by the State Nature Conservancy Authorities as well as for further planning, but they also are a necessary precondition for applying for subsidies from a lot of subvention programmes/subsidiary schemes.

Nadregionální územní systém

ekologické stability prochází aktualizací

Jaromír Kosejk, Václav Petříček, Jana Šmídová

Aktualizace nadregionálního územního systému ekologické stability (dále jen NR ÚSES) má v současné době první výsledky. Zpracování projektu zajišťuje Agentura ochrany přírody a krajiny ČR na základě pověření Ministerstva životního prostředí (MŽP). Jde o aktualizaci vymezení NR ÚSES, umístění aktuálních mapových podkladů a dat na mapový server AOPK ČR, aktualizace a dopracování dokumentací NR

ÚSES včetně stanovení limitů využití území a o poskytování územně analytických podkladů (ÚAP) v oblasti NR ÚSES.

Aktualizace NR ÚSES je vzhledem ke značné náročnosti na zpracování podkladů a vymezenému časovému prostoru rozdělena na dvě etapy, přičemž termín zhotovení první etapy byl limitován zákonnou povinností AOPK ČR poskytnout v roce 2010 vrstvu NR ÚSES (podle přílohy č. 1 části A vyhlášky č. 500/2006 Sb., o územně

plánovací činnosti) jako vrstvu ÚAP. V rámci první etapy, která byla zahájena v létě 2009, je zpracována aktualizace vymezení nadregionálních biocenter (dále jen NR BC) a os nadregionálních biokoridorů (dále jen NR BK). Zakázku na aktualizaci vymezení NR BC a os NR BK získala společnost Ekotexa, s. r. o., která byla vybrána na základě výběrového řízení, kde hlavním kritériem bylo splnění vypsaných podmínek a cena, přičemž vymezení skladebných částí zpra-